

Forbruker, oppvekst og likestilling – Hva skjer i Brussel? Halvårsrapport, andre halvår 2023

Forbruker-, oppveksts- og likestillingsråd Marie Osnes
EU-delegasjonen, Brussel, 4.01.2024

Innhold

1.	Overordnet oversikt.....	3
1.1.	EU-institusjonenes fellesprioriteringer.....	3
1.2.	Rådet	3
1.3.	Europakommisjonen.....	5
1.4.	Europaparlamentet	7
2.	Hva skjer på forbrukerfeltet?.....	8
2.1.	Forbrukerpolitikk i det grønne skiftet.....	8
	Forbrukermakt i det grønne skiftet	8
	Økodesignforordningen	8
	Miljøpåstander (Green Claims).....	8
	"Retten til å reparere"	8
2.2.	Forbrukerpolitikk i det digitale	9
2.3.	Status på andre forbrukersaker	10
2.3.1.	Finansielle tjenester	10
2.3.2.	Forbrukerkreditt	10
2.4.	Nye lovforslag	10
2.4.1.	Tvisteløsninger	10
2.4.2.	Pakkereiser	11
3.	Aktsomhetsdirektivet	13
4.	Hva skjer på oppvekstfeltet?	14
4.1.	Barn	14
4.1.1.	Beskyttelse.....	14
4.1.2.	Barnefattigdom.....	14
4.1.3.	Trygt internet for barn	15
4.1.4.	Status for andre saker.....	15
4.1.5.	Lovsaker.....	15

4.2.	Ungdom	16
5.	Hva skjer på likestillings- og ikke-diskriminerings-feltet?	17
5.1.	Status for kjønnslikestilling i EU	17
5.2.	Rasisme, hatytringer, antisemittisme og muslimhat	19
	Handlingsplan mot rasisme (2020-25), policydebatt.....	20
	Hatytringer	21
	Muslimhat.....	21
	Antisemittisme.....	21
5.3.	Likestillingsorganer	21
5.4.	Vold mot kvinner og i nære relasjoner	22
	5.4.1 Direktiv om vold mot kvinner og i nære relasjoner	22
	5.4.2 Ratifisering av Istanbulkonvensjonen	22
5.5.	LHBTI+	23
5.6.	Personer med nedsatt funksjonsevne	23
	5.6.1 Kort for personer med nedsatt funksjonsevne (EU disability card & parking card)	23
	5.6.2 EU Disability Card for tredjelandsborgere	24

1. Overordnet oversikt

I det større geopolitiske bildet har EU-systemet fortsatt å håndtere ulike kriser andre halvår 2023; EU har (i likhet med Norge) respondert på krigen i Gaza, fortsetter å støtte opp om Ukraina, og har også kommet til en foreløpig politisk enighet om reform av asyl- og migrasjonssystemet. Mot slutten av året åpnet Det europeiske råd (DER) opp for muligheten for utvidelse av unionen til flere land, ved å offisielt åpne tiltredelsesforhandlinger («*accession negotiations*») med Ukraina, Moldova, og Bosnia og Hercegovina (alle med egne forbehold/kriterier). Georgia fikk status som kandidatland (med forbehold/kriterier). DER er klare for å avrunde åpningsfasen for tiltredelsesforhandlinger med Nord-Makedonia.

2023 markerte også 30-årsjubileet til det indre marked, og i 2024 markeres 30 år med EØS-avtalen. 2024 vil også være året der vi kan forvente at EUs medlemsland løfter blikket og diskuterer det indre markeds fremtid med ventende rapport fra Enrico Letta (april, på bestilling fra Det europeiske råd) og en rapport fra Mario Draghi om Europas konkurransevne (på bestilling fra Europakommisjonen).

Grønn og digital omstilling var høyt på dagsorden også siste halvdel av 2023. EU-institusjonene har kommet videre med en rekke lovforslag, noen ganger i forhandlingsrunder i de små morgentimene, som Aktsomhetsdirektivet.

Denne halvårsrapporten omtales saker som har vært på dagsorden på forbruker-, oppvekst- og likestillingsfeltet det siste halvåret og hva vi kan vente oss de neste seks månedene. Rapporten trekker i stor grad på tidligere innrapporteringer fra EU-delegasjonen.

1.1. EU-institusjonenes fellesprioriteringer

De tre EU-institusjonene Europakommisjonen, Rådet og Europaparlamentet har seks felles overordnede prioriteringer for 2023 og 2024 (jf. felleserklæringen): (1) levere på det europeiske grønne skiftet (*European Green Deal*), (2) oppnå en digital omstilling og øke EUs motstandsdyktighet, (3) øke innsatsen for å få til en økonomi som fungerer for folk flest, (4) sikre et sterkere Europa i verden, (5) fremme den europeiske levemåten, og (6) beskytte demokratiet og verdier.

Lovforslagene på forbrukerfeltet faller i grove trekk innunder de første to prioriteringene, mens oppvekstfeltet og likestillingsfeltet faller innunder målsettingene 3, 5 og 6.

1.2. Rådet

Spania hadde rådsformannskapet i Rådet andre halvår 2023 (1. juli - 31. desember 2023), og hadde fire hovedprioriteringer:

1. reindustrialisering av EU og strategisk autonomi
2. fremme grønn omstilling og miljøtilpasning
3. fremme økt sosial og økonomisk rettferdighet
4. styrke europeisk samhold

Blant sakene Spania loset i havn under sitt formannskap var foreløpig politisk enighet om Aktsomhetsdirektivet, foreløpig politisk enighet om direktivet om forbrukervern i det grønne skiftet, foreløpig politisk enighet om direktivet om likestillingsorganer, og rådsposisjon om direktivet om et kort for personer med nedsatt funksjonsevne.

Den belgiske statsministeren la 8. desember 2023 frem sine prioriteringer for **Belgias** formannskap 1. januar - 30. juni 2024. Dette er siste formannskap før valg til Europaparlamentet (begynnelsen av juni 2024). Det belgiske formannskapet har seks overordnede prioriteringer:

1. Forsvare rettsstat, demokrati, og enhet (*Defending rule of law, democracy, and unity*)
2. Styrke vår konkurransevne (*Strengthening our competitiveness*)
3. Forfølge en grønn og rettferdig omstilling (*Pursuing a green and just transition*)
4. Forsterke vår sosiale og helseagenda (*Reinforcing our social and health agenda*)
5. Beskytte mennesker og grenser (*Protecting people and borders*)
6. Fremme et globalt Europa (*Promoting a global Europe*)

Det belgiske formannskapets [nettsider](#) inneholder mer utførlig informasjon om prioriteringene, arrangementer og møter.

Prioriteringene på forbruker-, oppvekst- og likestillingsfeltet er som følger:

Forbrukerområdet

Det belgiske formannskapet prioriterer følgende lovsaker under sitt formannskap:

- ferdigstille lovarbeidet med direktivet «Retten til å reparere».
- Arbeide frem et forhandlingsmandat for direktivet «Green Claims».
- Arbeide med lovforslaget på pakkereiser.
- Arbeide med lovforslagene på tvisteløsninger.

Barn og oppvekstsaker

På oppvekstfeltet ønsker det belgiske formannskapet å bidra til oppfølging av Rådsanbefalingen på den europeiske **barnegarantien**. I januar er det lagt opp til et ekspertseminar om europeisk og internasjonal politikk for barns rettigheter.

Ungdomsdeltakelse er noe Belgia prioriterer under første prioriteringspunkt: forsvare rettsstat, demokrati og samhold. I kapittelet om utdanning, ungdom, kultur, og sport (s.47 i programmet) nevnes også ungdomsdeltakelse og inkludering:

- Det belgiske rådsformannskapet ønsker å **gjennomgå ungdomsstrategiene** og fremme en Rådskonklusjon på arbeidspolitikk for ungdom.
- Videre ønsker formannskapet å følge opp forslaget om en «**EU Youth Test/Check**». Verktøyet skal sjekke innvirkning av nye lovforslag på europeisk ungdom for å sikre at unge menneskers behov blir tatt hensyn til i EUs politikktutvikling.
- Rådsformannskapet skal gjennomføre en **midtveisgjennomgang av EUs ungdomsstrategi** (2019 - 2027) og reflektere rundt **Erasmus+** og det europeiske solidaritetskorpset (European Solidarity Corps 2021 - 2027).
- Rådsformannskapet ønsker å **evaluere og oppdatere** den europeiske og internasjonale **policyagendaen på barn, ungdom og barns rettigheter**.
- En ungdomsfestival (*Agora Jeunes Citoyens, AJC Festival*) skal organiseres i konteksten av «inkluderende samfunn».
- Bidra inn i Europakommisjonens ungdomsuke (*European Youth Week*).

Likestilling og ikke-diskrimineringsaker

Den sosiale agendaen, herunder likestilling og ikke-diskriminering er høyt prioritert av det belgiske formannskapet. De ønsker å ferdigstille følgende lovsaker:

- Likestillingsorganer
- EU-kort for personer med nedsatt funksjonsevne.

Utover dette har det belgiske formannskapet planlagt en rekke høynivåmøteplasser for å videreføre den sosiale agendaen. De ønsker å få på plass en interinstitusjonell deklarasjon i La Hulpe om fremtiden til EUs sosiale søyle. Videre ønsker de å støtte oppunder ambisiøse nye strategier på likestillingsområdet; de ønsker å legge til rette for diskusjoner rundt strukturelle rammeverk for likestillingspolitikk, bekjempelse av kjønnsbasert vold, fremme kvinners økonomiske uavhengighet, og adressere kjønnsforskjeller i pensjonsutbetalinger. Formannskapet ønsker å samordne den europeiske sosiale søylen med EUs strategi for personer med nedsatt funksjonsevne. Videre ønsker de å følge opp rettighetene til LHBTI+-personer i henhold til EUs strategi for LHBTI+-personer. Til slutt ønsker det belgiske formannskapet å følge opp gjennomføringen av EUs handlingsplan mot rasisme.

1.3. Europakommisjonen

Europakommisjonens overordnede **prioriteringer** for perioden 2019-2024 er:

1. En europeisk grønn giv (grønt skifte/grønn omstilling).
2. Et Europa klart for den digitale tidsalder (digitalt skifte).
3. En økonomi som fungerer for folk.
4. Et sterkere Europa i verden.
5. Beskytte den europeiske levemåten.
6. En styrking av europeisk demokrati.

13. september 2023 holdt Europakommisjonens president Ursula von der Leyen sin siste [linjetale](#) («*State of the European Union*») i inneværende kommisjonsperiode. Under trekkes frem omtalte saker på oppvekst- og likestillingsfeltet. Forbrukersaker ble ikke omtalt.

Von der Leyen startet linjetalen med å tegne et bilde av utfordringer dagens unge står ovenfor med krig i nærområdet og klimaendringer, samt hvordan kunstig intelligens vil påvirke livene deres og fremtidige jobbmuligheter. Hun trakk paralleller til at dagens ungdom har drømmer som gir gjenklang i de visjonene unionen er tuftet på og som grunnleggerne av EU drømte om i etterkant av annen verdenskrig. Hun avsluttet talen sin med henvisning til denne visjonen og drømmene som den oppvoksende generasjonen har og at det er på tide å vise ungdommen at «vi kan bygge et kontinent hvor du kan være den du er, elske den du ønsker, og sette så høye mål du ønsker».

Tidlig i talen vektla von der Leyen likestilling. Hun takket Europaparlamentet for «det banebrytende og nyskapende» arbeidet EU har gjort innenfor kjønnslikestilling. Hun trakk særlig frem Direktivet om kjønnsbalanse i bedriftsstyrer og EUs tiltredelse til [deler av] Istanbulkonvensjonen. Videre trakk hun frem betydningen av likelønnsdirektivet og at prinsippet om lik lønn for likt arbeid nå er lovfestet. Likevel er arbeidet ikke ferdig, sa von der Leyen, og oppfordret til å jobbe sammen for å få til videre fremskritt. I den forbindelse trakk hun frem Europaparlamentets støtte til lovforslaget om vold mot kvinner og i nære relasjoner og mente prinsippet om at «nei betyr nei» bør nedfelles i lov (dvs. at voldtekt skal være straffbart i EU-lov).

17. oktober 2023 vedtok Europakommisjonen sitt [arbeidsprogram for 2024](#). Det er siste arbeidsprogram for inneværende mandat. Europakommisjonen gjør opp status (90 prosent av forpliktelsene er oppfylt) og 2024-planen følger opp de resterende politiske forpliktelsene, og Ursula von der Leyens linjetale (*State of the European Union*). Planen er strukturert rundt hovedprioriteringene som ble fastlagt i 2019: (1) Grønn omstilling, (2) Et Europa tilpasset den digitale tidsalder, (3) En økonomi som fungerer for folk, (4) Et sterkere Europa i verden, (5) Fremme europeisk livsstil, og (6) Et nytt krafttak for europeisk demokrati. Saker tilknyttet forbruker-, oppvekst- og likestillingssaker omtales i korte trekk under.

Forbrukersaker

Reduksjon av rapporteringsbyrder (s.5 i arbeidsplanen):

- Europakommisjonens president lovet i sin linjetale at rapporteringsbyrden til bedrifter skulle reduseres med 25 prosent. I den sammenheng nevnes **Aktsomhetsdirektivet**.
- Videre nevner arbeidsplanen at den ønsker å fjerne noen rapporteringskrav knyttet til **tvisteløsninger**, noe Europakommisjonen mener vil bidra til kostnadsreduksjoner for næringslivet i summen av EUR 630 millioner per år. Tvisteløsninger er også nevnt i arbeidsplanens vedlegg for «rasjonalisering av rapporteringskrav», dvs. både lovverket tilknyttet tvisteløsninger på nett (ODR) og alternativ tvisteløsninger for forbrukere (ADR).
- Europakommisjonen har lansert en gjennomgang for å samle innspill på rapporteringsbyrder.

Europakommisjonen fremhever at de så sent i mandatsperioden ønsker å fokusere på håndheving av eksisterende lovverk. Videre ønsker de raske beslutninger («*swift agreement*») på avtaler knyttet til den sirkulære økonomien, herunder Økodesignforordningen og direktivet om reparering av produkter. Lovsaker oppgitt i listen over «i prosess» (se vedlegg til arbeidsplanen):

- Direktivforslag om miljømerking og miljøpåstander («Green Claims»)
- Direktivforslag om retten til å reparere
- Direktivforslag om krav til aktsomhetsvurderinger
- Prosedyreregler for Personvernforordningen (GDPR)

Evalueringer og gjennomganger (se vedlegg til arbeidsplanen, del C):

- *Digital fitness check*: pågår, ventet lagt frem i 2024

Barn og oppvekstsaker

- Europakommisjonen planlegger å legge frem anbefalinger for **utvikling og styrking av barnebeskyttelsessystemer** («*child protection systems*»).
- Lovsak oppgitt i listen over «i prosess» (se vedlegg til arbeidsplanen): Direktivforslag om å beskytte barn mot overgrepsmateriale på nett.

Likestilling- og ikke-diskrimineringssaker

Europakommisjonen oppfordrer medlovgiverne (les Europaparlamentet og Rådet) om å komme til enighet om lovsakene som er til behandling. Lovsaker oppgitt i listen over «i prosess» (se vedlegg til arbeidsplanen):

- Direktivforslag om likestillingsorganer (to lovforslag)
- Direktivforslag om vold mot kvinner og i nære relasjoner
- Rådsdirektivforslag om likebehandling (i prosess siden 2008)

1.4. Europaparlamentet

Europaparlamentet (EP) behandler en rekke lover og saker i underliggende komitéer som deretter (som hovedregel) legges frem for avstemning i plenum. EP har nå gått inn i siste månedene i sitt mandat før europaparlamentsvalget finner sted i perioden 6.-9. juni 2024. De ulike partisammenslutningene har allerede begynt å forberede seg til valg. De neste månedene vil være avgjørende for å løse i havn lover og regler før EP går i valgkampmodus.

EUs lovgivningsprosesser følger egne regler i forbindelse med valg. Nedenfor følger en oversikt over hva som gjelder fremover:

- Pågående lovsaker: Trilogforhandlinger må avsluttes innen begynnelsen av februar for vedtak før valget. For prioriterte saker kan trilogene fortsette til midten av mars.
- Lovsaker der behandlingen i Europaparlamentet ikke har nådd plenum innen valget, anses forfalt. Saken henlegges («dør») med mindre neste parlament aktivt bestemmer seg for å ta den opp igjen.
- Lovsaker der parlamentets posisjon er blitt godkjent i plenum før valget, settes på pause. Nytt parlament fortsetter der det gamle slapp.

EUs ordinære lovgivningsprosedyre (som gjelder i ca. 80 prosent av lovene som foreslås av Europakommisjonen) går i korte trekk ut på at Europakommisjonen legger frem lovforslag samtidig for EP og Rådet, som deretter formulerer og vedtar hver sin posisjon på forslaget (for Europaparlamentet: først i komité, deretter i plenum). Når posisjonene er vedtatt, starter de såkalte trilogforhandlingene mellom Rådet og EP, der Europakommisjonen fungerer som tilrettelegger. Når/hvis forhandlerne kan enes om en felles tekst, går denne tilbake for godkjenning i både Rådet og EP. Når begge har godkjent den fremforhandlede lovteksten, publiseres den i EU-tidene (*Official Journal*) og trer i kraft. For langt de fleste lovforslagene er dette tilstrekkelig, men det hender det er nødvendig med flere runder med trilogforhandlinger og retur til Rådet/EP før endelig vedtak kan fattes.

Alle voteringene som er gjennomført av dette parlamentet vil forbli gyldige også etter valget når nytt parlament skal konstitueres. Det betyr i praksis at i alle lovsaker som fikk et plenumsvedtak før valget, fortsetter det nye parlamentet der det gamle slapp. For lovsaker som ikke nådde plenum før valget, finnes det ingen rettslig gyldig parlamentsposisjon. Arbeidet som ble gjort (f.eks. i komitéene) anses dermed som forfalt og saken dør med mindre det nye parlamentets presidentkonferanse (parlamentspresidenten og lederne for de politiske gruppene) bestemmer at arbeidet skal gjenopptas.

For flere av de utestående lovsaker er det uklart når/om Rådet/EP vil klare å lande en egen posisjon slik at trilogforhandlinger kan begynne. Trilogforhandlingene må være ferdig konkludert innen begynnelsen av februar 2024 for at lovforslaget skal kunne rekke vedtak i plenum før valget (siste plenumsesjon er 22.-25. april 2024). For særlig prioriterte saker kan trilogene fortsette til midten av mars, men vedtatt lov vil da ikke publiseres før til høsten. Komitéene har høsten 2023 meldt inn status og hvilke saker som skal anses som særlig prioriterte (maks 25 prosent av de utestående sakene). Endelig konklusjon på hvilke saker som vil regnes som prioriterte ventes rundt årsslutt 2023.

Basert på innrapportering fra kollega Monica Stensland.

2. Hva skjer på forbrukerfeltet?

2.1. Forbrukerpolitikk i det grønne skiftet

«Det europeiske grønne skiftet» (European Green Deal) er en av Europakommisjonens fanesaker. Her legges det opp til bærekraftig økonomisk utvikling og vekst, mindre forurensing, lavere klimagassutslipp, bedre helse, økt livskvalitet og nye arbeidsplasser. Europakommisjonen ser også forbrukerfeltet gjennom dette grønne skifte-prismet. Europakommisjonen har lagt frem en rekke forslag i perioden 2022-2023 som bygger på Europakommisjonens forbrukerstrategi, handlingsplanen for sirkulærøkonomi og det grønne skiftet, omtalt i korte trekk under.

Forbrukermakt i det grønne skiftet

Lovforslaget Forbrukermakt i det grønne skiftet («*Empowering the Consumer for the Green Transition*») ble lagt frem 30. mars 2022. Forhandlingene mellom de tre EU-institusjonene startet i juni 2023 etter at både Rådet og Europaparlamentet hadde landet sine forhandlingsmandat tidligere i mai. Det spanske rådsformannskapet lykkes med å lande [en politisk enighet](#) mellom partene i høst. Den endelige teksten gjennomgår en juridisk språksjekk og vil deretter stemmes over formelt i Europaparlamentet og Rådet, før lovteksten publiseres i EU-tidene (*Official Journal*).

Økodesignforordningen

Europakommisjonen la 30. mars 2022 fram forslag til en forordning for bærekraftige produkter. Formålet er å redusere negativ miljøpåvirkning i hele livssyklusen til produkter. Produktdesign kan avgjøre opp til 80 % av miljøpåvirkning til et produkt gjennom hele produktets livssyklus. Forordningen har også som formål å bedre funksjonen til EUs indre marked. Forordningen vil erstatte dagens økodesigndirektiv som omfatter energirelaterte varer og den utgjør kjernen i EUs arbeid for å fremme mer bærekraftige produkter. I desember kom Rådet og Europaparlamentet til [politisk enighet](#). Enigheten må formelt godkjennes av Europaparlamentet og Rådet.

Miljøpåstander (Green Claims)

Målsettingen med dette [forslaget](#) er å sikre at produkter, tjenester og prosesser som markedsføres som miljøvennlige faktisk ikke er skadelige for miljøet – og dermed forebygge såkalt «grønnvasking», eller villedende miljømarkedsføring. Saken omtales i Brussel-systemet som «the Green Claims Initiative». Lovteksten er for tiden i behandling i Europaparlamentet og Rådet.

"Retten til å reparere"

Lovforslaget om felles regler for å fremme reparasjon av varer ble lagt frem 22. mars 2023 av Justiskommisær Reynders (med ansvar for forbrukersaker). Lovforslagsteksten er merket med EØS-relevans. Sammen med Økodesignforordningen skal Retten til å reparere-forslaget stimulere til at vi bruker varer lenger og reparerer disse snarere enn at vi bytter dem ut med nye produkter. Videre er håpet at direktivet skal bidra til å videreutvikle et marked for reparasjon og fjerne eksisterende hindre

for reparasjon. Lovforslaget legger opp til at det skal være mulig å kreve reparasjon også etter produktets lovpålagte garantiperiode. Både [Europaparlamentet](#) og [Rådet](#) vedtok sine forhandlingsposisjoner i høst. EØS/EFTA-landene publiserte en [kommentar](#) til lovforslaget 8. desember 2023 som EFTA-sekretariatet har delt med berørte EU-institusjoner og medlemsland.

2.2. Forbrukerpolitikk i det digitale

Det europeiske digitale skiftet er en av Europakommisjonens toppsaker. Flere lovforslag ligger i skjæringspunktet mellom forbruker- og digitalpolitikk. Dette gjelder blant annet regelverk for nettplattformer om digital tjenestelovgivning (*Digital Services Act, DSA*), konkurranse i digitale markeder (*Digital Markets Act*), Dataforordning (*Data Act*) og regelverk om kunstig intelligens. Det gjelder også revisjoner av regler om produktsikkerhet, forbrukerkreditt og fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere. EUs overordnede mål er å sikre like godt forbrukervern på nett som i den fysiske verden, eller som det ofte formuleres: «Det som er forbudt offline skal også være forbudt online».

Europakommisjonen er midt i en [gjennomgang](#) av digitalt forbrukervern («*digital fitness check*») som har et bredt omfang. I en presentasjon for EU/EØS-lands forbrukernetverk (hvor Norge også er med) i høst, skisserte Europakommisjonen problembildet som de undersøker nærmere:

- Forbrukerregelverket er ikke nødvendigvis samstemt med annen EU-lovgivning som DSA og Kunstig intelligens-forordningen
- De ser på mulige gråsoner og mangler i lovverket, herunder:
 - *Digitale abonneringer* (kontrakter som automatisk fornyes, utfordringer med å kansellere, manglende åpenhet)
 - *Influenser-markedsføring* (praksis, faktisk innhold).
 - *Avhengighetsskapende design* (jf. [Europaparlamentets egeninitierte rapport & 3rd Annual Digital Consumer Event 30.11.2023](#))
 - *Persontilpasset* (f.eks. bruk av personlige detaljer og målrettet reklame)
 - Aspekter som *lootbokser og egne valutaer* i app-er og effektene på sårbare forbrukere som barn
- Ineffektiv håndheving av regelverket og aspekter som juridisk forutsigbarhet og snu bevisbyrden i noen saker (f.eks. i saker hvor det er teknisk utfordrende å samle bevis)

Tidslinje: Europakommisjonen ønsker å motta innspill av substans innen mars 2024 for å kunne ta hensyn til dette i ferdigstillingen av gjennomgangen. Rapporten skal etter planen legges frem i juni 2024 (mellom mars og juni må rapportutkastet gjennom formelle godkjenningsprosesser i EK).

Andre relaterte saker og rapporter:

- I oktober lanserte Europakommisjonen «[influencer legal hub](#)», som skal øke kunnskapen og bevisstheten rundt påvirkernes ansvar som markedsførere – både blant påvirkere selv og blant forbrukere. Europakommisjonen skal også sette i gang en grundig undersøkelse («sweep») av påvirkere.
- I desember godkjente LIBE-komiteén (*Legal Affairs Committee*) i desember en egeninitiert rapport om [virtuelle verdener](#). Denne skal behandles i plenum på nyåret 2024.

2.3. Status på andre forbrukersaker

2.3.1. Finansielle tjenester

Europakommisjonen la 11. mai 2022 fram forslag til oppdaterte regler om fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere. 6. juni 2023 kom Rådet og Europaparlamentet til en foreløpig politisk enighet om regelendringene. Både Rådet og EP vedtok regelendringene formelt i oktober og i november ble direktivteksten publisert i [EU-tidene](#).

2.3.2. Forbrukerkreditt

Europakommisjonen la 30. juni 2021 fram forslag til revidert direktiv om forbrukerkreditt. Formålet er å ta høyde for konsekvenser av koronapandemien for kredittmarkedet for forbrukere, i tillegg til å følge opp sentrale funn fra en evaluering av gjeldende forbrukerkredittdirektiv. Forbrukerkredittdirektivet vil erstatte eksisterende lovverk. Håpet er at det nye regelverket vil øke forbrukervernet, oppfordre til mer åpen og ansvarlig lånepraksis, og presentere kredittinformasjonen til forbrukere på en tydelige og forståelig måte tilpasset den digitale tidsalder. Rådet og Europaparlamentet kom til politisk enighet om lovteksten før jul 2022, men det var behov for mange tekniske møter i etterkant for å ferdigstille rettsakten. Etter formelt vedtak i Europaparlamentet og deretter på Arbeids- og sosialministermøtet ble Forbrukerkredittdirektivet (Consumer Credit Directive) formelt [vedtatt](#). 18. oktober 2023 ble [rettsakten](#) publisert i EU-tidene.

2.4. Nye lovforslag

2.4.1. Tvisteløsninger

Europakommisjonen foreslo i høst endringer i flere regelverk som skal gjøre det lettere for forbrukere å få tilgang til utenrettslig klagebehandlingstilbud og tilpasse regelverket til digitale markeder. Bakgrunnen for forslaget er funn som viser at 25 prosent av forbrukere har opplevd hendelser som er klageverdige, og en tredjedel av disse ikke klagde siden det enten tar for lang tid, det er snakk om små beløp, eller lave forventninger til at en tilfredsstillende løsning på problemet vil bli funnet. Europakommisjonen ønsker å bidra til at forbrukere får oppfylt rettighetene sine og har klageadgang uten at det skal være for komplisert eller dyrt. Europakommissær Vera Jourová (visepresident for verdier og åpenhet) uttalte i forbindelse med forslagsfremleggelsen at endringene skal medføre økt forbrukertillit i Europas voksende digitale markeder. Europakommissær Didier Reynders (justissaker) mente at endringene også vil medføre fordeler for næringslivet i form av å holde kostnader knyttet til domstolsaker nede og skape et godt omdømme for bedrifter i det indre markedet.

I pressemeldingen om endringer i Direktivet om alternativ tvisteløsning (ADR) (merket med EØS-relevans) fremhever Europakommisjonen at forslaget vil modernisere og forenkle reglene for utenomrettslig tvisteløsning og tilpasse regelverket digitale markeder. Endringene medfører en utvidelse av saker som kan håndteres under ADR-regelverket. Videre skal endringene bidra til at flere bedrifter deltar i tvisteløsninger ved at de vil måtte svare forbrukere innen 20 dager hvis en forbruker henvender seg til en bedrift og ber om tvisteløsning. Europakommisjonen fremhever også at regelendringene skal styrke støtten til forbrukere i tvisteløsningssaker. ADR-direktivet vil fremdeles være et minimumsharmoniseringsdirektiv.

Som ledd i disse endringene foreslår Europakommisjonen også å avskaffe forordningen om nettbasert klageportal (*Online Dispute Resolution (ODR) Plattform*), merket med EØS-relevans. Europakommisjonen foreslår å legge ned ODR-plattformen og erstatte denne med en mer

brukervennlig, digital løsning. ODR-plattformen ble i sin tid innført for å bistå i tvisteløsninger knyttet til netthandel over landegrensene. Plattformen har vært lite brukt.

Europakommisjonen har forslagene ute på [høring](#). Forslaget behandles per tiden i Europaparlamentet og i Rådet.

2.4.2. Pakkereiser

I slutten av november 2023 la Europakommisjonen frem en passasjermobilitetspakke. Den inneholder tre hovedkomponenter:

1. Styrking av passasjerrettigheter
2. Revidering av Pakkereisedirektivet
3. Etablering av et felles europeisk mobilitets dataområde («*European Mobility Data Space*» (EMDS)) og revisjon av forordningen multimodale reiseinformasjonstjenester (MMTIS)

Europakommisjonen anslår at 13 milliarder reiser er dekket av EUs passasjerrettighetsregelverk i løpet av et år. Videre anslås det at 55,5 millioner pakkereiser ble solgt i 2022 og er ventet å øke til 75 millioner i 2023. Europakommisjonen har gjennomgått regelverkene og konsultert bredt før de denne uken la frem mobilitetspakken.

1. Styrking av passasjerrettigheter

Kommisjonen [foreslår](#) en ny [forordning om passasjerrettigheter ved multimodale reiser](#) og [revisjon av de eksisterende passasjerrettighetsforordningene](#). Målet er å:

- Etablere rettighet for passasjerer som kjøper reiser som dekkes av flere transportformer. Passasjerer som mister forbindelser mellom transportformene, får rett til alternativ reise til destinasjonen eller refusjoner. De vil også på nærmere vilkår kunne få krav på å få dekket overnatting og måltider. Det etableres skille mellom forskjellige typer av multimodale reiser og passasjerenes rettigheter vil variere med hvilken type reisekontrakt som er inngått. De som selger billetter, får plikter til å informere om rettigheter ved de forskjellige typene av reiser.
- Avklare ansvarsforhold når flyreiser kjøpes av mellommenn. Passasjerenes kontaklinformasjon skal formidles til flyselskapet slik at informasjon av reisen kan gis fra flyselskapet direkte til passasjerer. Dagens praksis hvor plattformer i kommunikasjon med transporttilbydere utgir seg for å være den reisende vil ikke lenger kunne benyttes. Det etableres ordninger for hvordan refusjoner skal utbetales. Flyselskapet kan velge om dette skal gjøre direkte eller via mellommannen. Det settes frister for utbetaling av slike refusjoner.
- Styrke håndheving av passasjerrettigheter. Det foreslås å utarbeide felleseuropeiske skjema som kan benyttes når passasjerer skal fremme krav om refusjoner. Medlemsstatene skal følge med på etterlevelse av passasjerrettigheter og publisere informasjon om dette.
- Styrke rettighetene til funksjonshemmede og personer med nedsatt mobilitet. Man vil blant annet få krav på assistanse ved bytte av transportform. Det skal etableres kontaktpunkter ved noen multimodale knutepunkter for å melde inn behov for assistanse. Det foreslås også erstatningsansvar for skade på utstyr som rullestoler eller annet personer med nedsatt mobilitet benytter seg av.

2. Pakkereisedirektivet

Det foreslåtte reviderte pakkereisedirektivet med bakgrunnsdokumenter kan leses [her](#). I hovedtrekk foreslås følgende endringer:

- Reisearrangører må gi tydelig informasjon til de reisende.
- Reisearrangører som tilbyr pakkereiser eller reiser med ulike komponenter («*linked travel arrangements*») må ha forsikring eller garantiordning som dekker konkurs («*insolvency protection*»). Garantien skal kunne dekke tilbakebetalinger og returreiser dersom den næringsdrivende går konkurs.
- Reisearrangøren er ansvar hvis noe går falt, uansett hvem som tilbyr tjenesten. Revideringen tydeliggjør ansvarsfordeling.
- Forbrukere får sterkere vern dersom de ønsker å kansellere pakkereisen. Med dette forslaget foreslås det at reisende kan kansellere mot et forholdsmessig akseptabelt gebyr. Dersom kanselleringen skyldes at destinasjonen ikke anses som trygg (i tilfelles naturkatastrofer eller krig) skal den reisende kunne kansellere kostnadsfritt.
- Den reisende skal tilbys gratis overnatting dersom retur er forhindret, eksempelvis på grunn av naturkatastrofer.
- Personer med nedsatt funksjonsevne, eller mer spesielle tilretteleggingsbehov, skal få informasjon om tjenester som tilbyr assistanse.

3. Mobilitetsdata

Kommisjonen mener det er nødvendig å legge bedre til rette for deling av data om mobilitetstjenester. Bedre tilgang til data skal gjøre det lettere å benytte flere transportformer og å reise kollektivt slik at klimagassutslipp skal reduseres. For å legge til rette for dette har kommisjonen:

- Foreslått [endringer](#) i den delegerte forordningen om multimodale reiseinformasjonstjenester (MMTIS). I henhold til MMTIS skal en del data om mobilitetstjenester gjøres tilgjengelig i nasjonale datasenter (National Access Points (NAPs)). Det foreslås å utvide typen data som skal gjøres tilgjengelig og informasjonen skal i større grad gjøres tilgjengelig i sann tid.
- [Lagt fram](#) en [meddelelse](#) om etablering av et felles europeisk mobilitetsdataområde («European Mobility Data Space» (EMDS)). EMDS skal ikke bestå av en stor felles database. Det skal etableres et rammeverk som muliggjør innsamling, bruk og deling av data fra eksisterende og fremtidig kilder til mobilitetsdata.
- Lagt fram en [anbefaling](#) om hvordan effekten av digitalisering og automatisering av påvirker ansatte i transportsektoren kan håndteres.

Underkapitlet er skrevet i samarbeid med spesialutsending for samferdsel Jørn Petter Kvamme.

3. Aktsomhetsdirektivet

Europakommisjonen la 23. februar 2022 fram forslag til regler om aktsomhetsforpliktelser (*Corporate Sustainability Due Diligence Directive*) knyttet til skadevirkninger av selskapers virksomhet for menneskerettigheter, klima og miljø. Etter fem forhandlingsrunder kom partene til en foreløpig politisk enighet 14. desember 2023. For mer informasjon se pressemeldinger fra [Europaparlamentet](#) og [Rådet](#), og [pressebrifing](#) med forhandlingslederne.

«A big step towards putting people before profits – and to making responsible business the norm»

(forhandlingslederen fra Europaparlamentet Lara Wolters, X, 14.12.2023)

«This ground-breaking legislation will set EU and global standards for more sustainable value chains for large companies»

(Europakommissær Didier Reynders, X, 14.12.2023)

“The new rules aim at enhancing the protection of the environment and human rights in the EU and globally”

(Det spanske rådsformannskapet, X, 14.12.2023)

Direktivteksten må gjennom en juridisk språksjekk og oversettelse før Europaparlamentet kan stemme over enigheten og før Rådet kan gi sin tilslutning til teksten. Deretter vil teksten publiseres i EU-tidene.

Foreløpig norsk posisjon til Aktsomhetsdirektivet kan leses [her](#). Med norske øyne kan det være naturlig å sammenligne forslaget med Åpenhetsloven, som trådte i kraft i Norge 1. juli 2022.

4. Hva skjer på oppvekstfeltet?

4.1. Barn

EUs traktat stadfester at unionen «*shall combat social exclusion and discrimination, and shall promote social justice and protection, equality between women and men, solidarity between generations and protection of the rights of the child*» (Art. 3(3), EUs traktat).

Rammen for EUs oppfølging på området er strategien for barns rettigheter som ble lansert i 2021 og tar mål av seg å samle ny, og eksisterende EU-lovverk, politikk og finansieringsordninger i ett rammeverk. Den foreslår en rekke tiltak fordelt på seks tematiske områder:

1. Barns deltakelse i politikk og demokratiet
2. Sosioøkonomisk inkludering, helse og utdanning
3. Bekjempe vold mot barn og beskytte barn
4. Barnevennlig justis
5. Digitalt informasjonssamfunn
6. Den globale dimensjonen

4.1.1. Beskyttelse

EUs integrerte system for beskyttelse av barn ([EU Integrated Child Protection System Initiative](#)) er et tiltak under utarbeidelse, og Europakommisjonen planlegger å lansere tiltaket i 2024.

Hovedmålsettingen vil være å beskytte barn fra vold – også vold begått i grensekryssende situasjoner som migrasjon. Målet er at tiltaket skal bidra til en helhetlig tilnærming som er koordinert og multidisiplinær. Ønsket er både å få til bedre systemer nasjonalt, men også bedre samarbeid på tvers av landegrenser i grensekryssende saker. Tiltaket skal i førsteomgang samle det som allerede eksisterer av lovverk, tiltak, finansiering og mykere tiltak for å sikre et integrert og sterkt system. Barnahus-modellen (et barnevennlig senter for barn som er utsatt for vold) er noe som blir sett på nærmere i denne sammenheng. Europakommisjonen hadde forslaget på høring i høst og høringssvarene kan leses [her](#).

4.1.2. Barnefattigdom

Den europeiske [barnegarantien](#) ble innført for to år siden, som ledd i oppfølgingen av EU strategi for barns rettigheter. Barnefattigdom har vært tema for debatter og rapporter i både Europakommisjonen, Rådet og Europaparlamentet i høst. Europakommisjonen publiserte en [rapport](#) som sammenstiller EU-medlemslandenes oppfølging av barnegarantien. Rådet hadde barnefattigdom på dagsorden på EUs arbeids- og sosialministermøte i oktober. Europakommisær Nicolas Schmit informerte om Eurostats foreløpige tall for fattigdom i EU for 2022 som tyder på at raten for personer

som lever i fattigdom eller i fare for å havne i fattigdom i grove trekk («broadly speaking») er uendret, med unntak av barnefattigdom som ser en liten økning på 0,3 prosentpoeng.

Europaparlamentet markerte den internasjonale barnerettighetsdagen 20. november med en tale fra Europaparlamentets president Roberta Metsola og plenumsdebatt. Videre vedtok Europaparlamentet en [rapport](#) og en [resolusjon](#) med anbefalinger til EUs medlemsland og Europakommisjonen for å adressere barnefattigdom. Det var enighet i Europaparlamentet om å øke innsatsen for å motvirke og hindre barnefattigdom.

4.1.3. Trygt internet for barn

Flere barn og unge er koblet på internett og antall timer de bruker på nett har økt betraktelig de siste årene. Dette byr både på muligheter og utfordringer, og barn er sårbare på nett. I EUs strategi for tryggere internett for barn fra 2022 (BIK+-strategien ([Better Internet for Kids+](#))) heter det blant annet at de fleste barn bruker smarttelefonen daglig og nesten dobbelt så mye sammenlignet med for ti år siden. Bruken starter også i yngre alder enn tidligere. I slutten av november arrangerte Europakommisjonen og ungdommer tryggere internettforum 2023. «*Empowering YOUTH with skills for the Digital Decade*». Oppsummering, opptak og lenker til presentasjoner finnes [her](#).

4.1.4. Status for andre saker

Ut over sakene som er nevnt over, kan følgende nevnes som Europakommisjonen har foretatt seg i 2023 som oppfølging av strategien: Opprettelse av en [plattform for barns deltakelse](#) (*EU Child Participation Platform, CPP*). Plattformen skal være en inngang til meningsfull, reell og strukturert deltakelse av barn med målsetting om å konsultere barn, utarbeide og utveksle forskning, barnevennlig informasjon og erfaringer, læring og kapasitetsbygging. Den ser på lokale og nasjonale nivåer og EU-nivå. Plattformen piloterer i 14 EU medlemsland med ambisjon om å utvide til flere land.

4.1.5. Lovsaker

Forebygging og bekjempelse av overgrep mot barn på nett (CSAM)

Forordningsforslaget om å forebygge og bekjempe overgrep mot barn inneholder to elementer:

- Digitale plattformer pålegges forpliktelser til å avdekke, rapportere og fjerne materiale som inneholder overgrepsmateriale som involverer barn (CSAM), og innhold som har til formål å utnytte barn («grooming»).
- Et EU-senter mot seksuelle overgrep mot barn skal etableres. Dette skal være et desentralisert byrå som skal legge til rette for gjennomføring av forordningen.

Forslaget behandles per tiden i Rådet og Europaparlamentet. Regjeringen la forslaget ut på høring 8. desember 2022: [Høring – EU/EØS. Forslag til forordning for å forebygge og bekjempe seksuelle overgrep mot barn - regjeringen.no](#).

Gjensidig anerkjennelse av foreldreskap i EU

7. desember 2022 fremmet Europakommisjonen forslag til forordning om gjensidig anerkjennelse av foreldreskap i grensekryssende situasjoner i EU med basis i Traktat om EUs virkemåte (TFEU) artikkel

81(3). Artikkelen gir EU myndighet til å innføre tiltak og lover innenfor familielovgivning som har grensekryssende elementer. Europakommisjonen ser anerkjennelse av foreldreskap som et spørsmål om å sikre EU-borgernes grunnleggende rettigheter og sikre barns rettigheter i grensekryssende situasjoner. Målet med forordningen er å sikre at en person som er anerkjent som forelder i ett EU-medlemsland også skal være anerkjent som forelder i andre EU-medlemsland. Forslaget behandles per tiden av Rådet og må vedtas ved enstemmighet av Rådet etter konsultasjon av Europaparlamentet. I midten av desember 2023 kom Europaparlamentet med sin posisjon og pressemeldingen fra beslutningen kan leses [her](#).

4.2. Ungdom

I oktober ble 2023-utgaven av ungdomsindeksen («**Youth Progress Index**») lansert – en indeks som måler fremskritt og velvære for ungdom i hele verden. Norge topper listen. Det er mulig å hente ut landspesifikk informasjon og sammenlignbare data. På nettsiden til indeksen er det blant annet en fane med funn og en fane med metodikk (basert på *Social Progress Index*). Merk at det ikke finnes en enhetlig definisjon for ungdom (eller aldersspenn). Dette er noe av det som forklares i metodekapitlet. Indeksen er utviklet med støtte fra Erasmus+, European Youth Foundation og Europarådet. Det er European Youth Forum som har utarbeidet indeksen og står bak lanseringen. For mer informasjon om indeksen, Youth Progress Index, se [her](#).

På det **uformelle ministermøte** i september (Spania) diskuterte ministre med ansvar for ungdomspolitikkl inkludering av ungdom i beslutningsprosesser, samt utfordringer knyttet til mental helse. En oppsummering på engelsk av diskusjonene og videre planer kan leses [her](#).

På **ministermøtet** i slutten av november diskuterte EUs ministre med ansvar for ungdomspolitikkl ungdomsdeltakelse og inkludering av unge mennesker i politikktutvikling, og vedtok Rådskonklusjoner på unge menneskers mentale helse. Diskusjonen rundt deltakelse handlet om betydningen av inkludering av unge mennesker for å øke tilliten til de europeiske institusjonene. Rådskonklusjonen på mental helse gir EUs medlemsland veiledning til å utforme en helhetlig politikk for å adressere unge menneskers mentale helse. Konklusjonen fremhever behovet for å få på plass avbøtende tiltak, gi tilgang til mentalhelsetilbud, i tillegg til tiltak for å øke bevisstheten rundt mental helseproblematikk og avstigmatisere. Videre fremheves betydningen av å skape trygge digitale miljøer for unge mennesker i tråd med EUs Deklarasjon om digitale rettigheter og prinsipper. Rådskonklusjonen på unge menneskers mentale helse er tilgjengelig [her](#) og bakgrunn for diskusjonene (publisert i forkant av ministermøtet) er tilgjengelig [her](#). En samlet møteside kan sees [her](#).

Ifølge arbeidsprogrammet for Europakommisjonens kollegium (ledelsen) skal det legges **frem funn fra det europeiske ungdomsåret** og veien videre («*2022 European Year of Youth – achievements and way forward*») 10. januar 2024.

5. Hva skjer på likestillings- og ikke-diskriminerings-feltet?

Beskyttelse av menneskerettigheter og mot diskriminering er nedfelt i EUs traktater (*Treaty of the European Union*, TEU, og *Treaty on the Functioning of the European Union*, TFEU), og EUs Vedtekter for grunnleggende rettigheter (*EU Charter of Fundamental Rights*) som alle EU-medlemsland er bundet av. EUs grunnleggende rettigheter er delt inn i seks hovedområder: verdighet (*dignity*), friheter (*freedoms*), likestilling (*equality*), solidaritet (*solidarity*), borgerrettigheter (*citizens rights*), og justis/rettssikkerhet (*justice*). I tillegg er tre såkalte tredje generasjonsrettigheter blitt lagt til i nyere tid: databeskyttelse (*data protection*), bioetikk (*guarantees on bioethics*), og åpen administrasjon (*open administration*). Bestemmelsene i Charteret/Vedtektene er rettet mot EU-institusjoner og underliggende etater, i tillegg til medlemslandenes myndigheter når de gjennomfører EU-lovgivning. I de tilfeller der Charteret ikke gjør seg gjeldende, er grunnleggende rettigheter beskyttet under nasjonal lovgivning og andre internasjonale konvensjoner som medlemslandene har ratifisert.

Utover lovverket er ikke-diskriminering en del av EUs interne og eksterne politikk og det finnes en rekke strategier og handlingsplaner på eksempelvis anti-semittisme, kjønn, personer med nedsatt funksjonsevne, LHBTIQ, rasisme, og Romfolk.

5.1. Status for kjønnslikestilling i EU

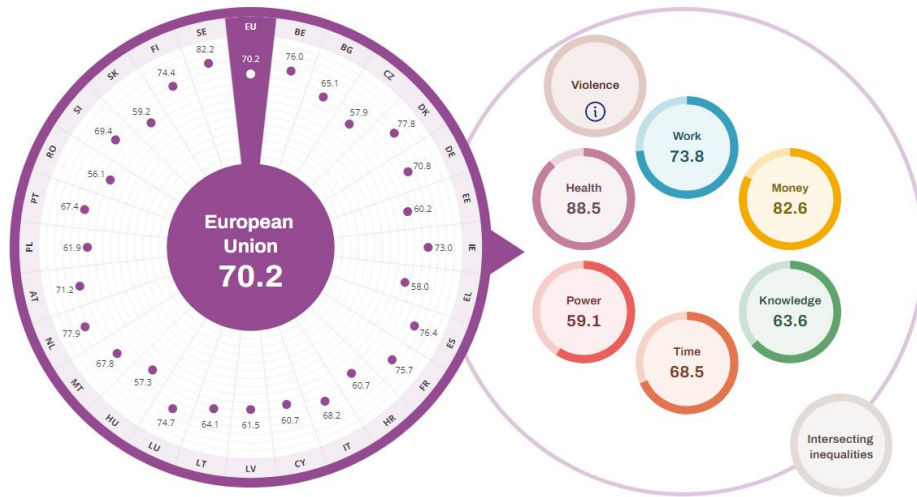
European Institute for Gender Equality (EIGE) er satt til å overvåke kjønnslikestilling i EU og har siden 2013 publisert en likestillingsindeks ([Gender Equality Index](#)) som sammenstiller utviklingen på likestilling innenfor seks hovedkategorier: arbeid, penger, kunnskap, tid, makt, og helse. I tillegg overvåkes vold, men dette er ikke inkludert i den sammensatte indeksen. Indeksen går på en skala fra 1 til 100, hvor 100 representerer full likestilling. Videre sammenstiller EIGE landvise profiler og data.

EUs likestillingsindeks for 2023 ble lagt frem i slutten av oktober av EIGE. Årets indeks er på 70,2. Sverige topper listen, men viser ingen fremgang sammenlignet med fjorårets indeks. I indeksens tiårige historie viser underkategorien makt mest fremskritt, men er likevel området som har minst likestilling (skår på 59.1 av 100). Arbeidsmarkedet er like kjønnssegregert som det var for ti år siden. Tematisk fokus i rapporten er grønn omstilling og likestilling. Spanias likestillingsminister stilte til paneldebatt når indeksen og rapporten ble lansert og fremhevet koblingene mellom klimaendringer og likestilling. #3StepsForward – Kampanjen som EIGE lanserte i fjor fortsetter å være en rød tråd i EIGEs oppfordring til å gjøre en innsats for å sikre positive fremskritt. EIGE oppfordret politikere og andre til å identifisere «sine» tre skritt frem. FNs spesialrapportør for menneskerettigheter og miljø kom med sine i en videohilsen.

Årets oppdaterte indeks ble lagt frem på en digital likestillingskonferanse, strømmet fra Europaparlamentet i Brussel. Direktøren for EIGE Carlien Scheele annonserte stolt at tiårsjubileet for indeksen kunne skilte med fremgang. For første gang i indeksens tiårige historie er indeksen kommet opp på 70-tallet, nærmere bestemt 70,2, noe som utgjør en økning på 1,6 poeng fra fjorårets indeks på 68,6. Indeksen maskerer selvsagt variasjoner på tvers av EUs medlemsland og på tvers av de ulike

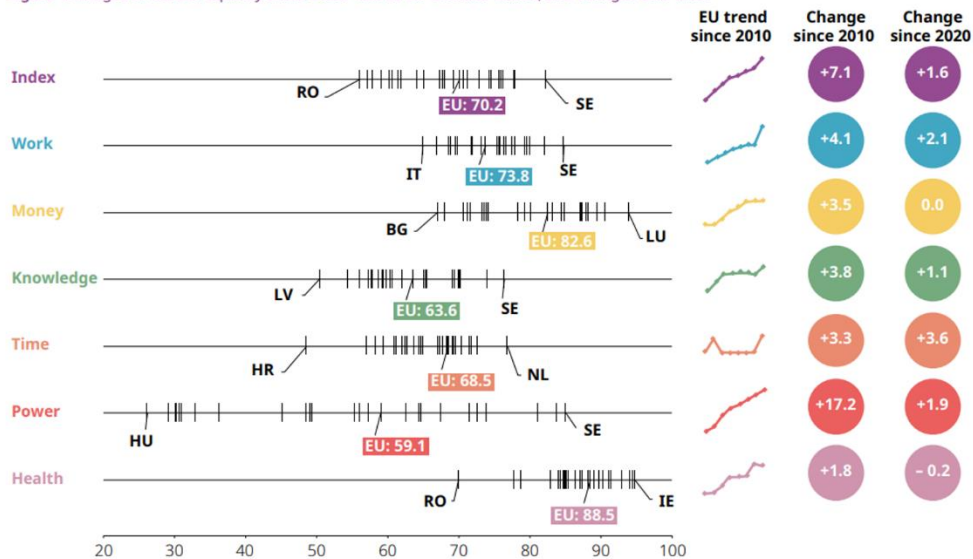
underkategoriene, men gir likevel et generelt inntrykk av hvordan det står til med likestilling i EU, og generelt er det er positiv trend å spore.

Totaloversikt

1. Gender equality in the EU at a glance

Figure 1. Ranges of Gender Equality Index 2023* scores for Member States, and changes over time

Source: Authors' calculations.
 Note: Break in time series in the domains of work, knowledge, and time, due to methodological changes in the source of data (EU Labour Force Survey (EU-LFS), European Working Conditions Telephone Survey (EWCTS), EIGE survey data on gender gaps in care, individual and social activities), see Annex 4.
 * Index 2023 uses 2021 data for the most part and traces progress from a short-term (2020-2021) and longer-term (2010-2021) perspective.

Kilde: EIGE Gender Equality Index 2023

Underkategorier

Høyest rangerer underkategorien helse, med en skåre på 88,5. Lavest rangeres underkategorien er makt.

- **Arbeid:** Indeksen viser noe forbedring fra fjoråret og har en skåre på 73,8. Et kjønnsdelt arbeidsmarked er fortsatt et faktum. Kjønnsforskjellene er størst blant par med barn.
- **Penger:** Med en skåre på 82,6 er området nest best blant de målte kategoriene. Det er tegn til tilbakegang («regress») for kjønnslikestilling innenfor økonomisk situasjon (minus 0,4 poeng). Forklaringsfaktorer er Covid-19-pandemien i tillegg til mulige langtidseffekter av kjønnsulikhet i inntekt.
- **Kunnskap:** Denne kategorien er mer eller mindre uendret med en skåre på 63,6.
- **Tid:** Tallene som danner grunnlaget for skåren har ikke vært oppdatert siden 2016. Forbedringen på denne skåren tilskrives derfor delvis at indeksen oppdateres med syv års utvikling. Skåren er på 68,5.
- **Makt:** Med en skåre på 59,1 er dette kategorien med lavest skåre. Likevel er dette kategorien som har gjort mest fremskritt siden indeksen ble først lansert for 10 år siden. Skåren har økt med 17,2 poeng.
- **Helse:** Med en skåre på 88,5 topper denne kategorien listen. Det har vært en marginal økning i skåren sammenlignet med 2022.

EIGE-direktør Scheele sa under lanseringen at data på **vold** vil bli oppdatert for neste års indeks med oppdatert kunnskap som vil bli innhentet gjennom en planlagt undersøkelse om vold mot kvinner. Lederen for EIGEs forskningsavdeling Maruša Gortnar presenterte hovedfunnene knyttet til **omsorgsoppgaver** og tidsbruk i den digitale konferansen. EIGEs spørreundersøkelse viser at menn er villige til å påta seg flere omsorgsoppgaver. Likevel er det fremdeles kvinner som tar den største byrden. EIGE viste til at den skjeve fordelingen har sosioøkonomiske konsekvenser og påvirker kjønnsforskjeller i arbeidsmarkedet. Omsorgsansvar gir utslag i begrensninger i karriereutvikling og sosial og finansiell uavhengighet. Gortnar identifiserte følgende tre skritt frem: 1) øke investeringene innenfor omsorgssektoren, 2) utfordre tradisjonelle kjønnsroller, og 3) samle kjønnsdisaggregert data i EU på ubetalt omsorgsarbeid («unpaid care work»). Hun siterte avslutningsvis årets Nobelprisvinner i økonomi, Claudia Goldin: «We are never going to have gender equality until we also have couple equity».

Utvikling i EUs medlemsland

Sverige topper indeksen og er det eneste landet som passerer 80. Scheele mente det en god skår, men sammenlignet med fjoråret har ikke Sverige gjort fremskritt, men stoppet opp og gått noe ned. Videre sa både hun og lederen for Europaparlamentets likestillingskomité, Robert Biedroń (sosialdemokrat fra Polen), både under en paneldebatt i forbindelse med lanseringen og i et komitémøte at det er synd at kun to prosent av EUs befolkning lever i et land med noe man kan kalle tilnærmet likestilling. Nederland har hoppet opp en plass på listen og er nå nummer to, mens Danmark er på plass nummer tre. Størst fremskritt ser vi i Hellas, Portugal og Bulgaria. Landene som Scheele fremhevet hvor det er størst behov for forbedringer er Romania, Tsjekia, og Ungarn.

5.2. Rasisme, hatytringer, antisemittisme og muslimhat

Hatytringer, antisemittisme og muslimhat har vært oppe i det offentlige ordskiftet i Brussel-systemet i høst og fått oppmerksomhet i kjølvannet av krigen i Gaza. Under trekkes noen rapporter og diskusjoner frem.

EUs medlemsland er traktatforpliktet til å motvirke diskriminering og ekskludering basert på etnisitet og sikre likebehandling (jf. TEU art.2 og TFEU art. 19, og EUs Vedtekter for grunnleggende rettigheter). Likestilling står også høyt på den politiske dagsorden til denne Europakommisjonen. Som ledd i målsettingen om en likestilt union (*a Union of Equality*, jf. de politiske retningslinjene til von der Leyen-kommisjonen 2019-2024 og VDLs linjetale 2020), lanserte Europakommisjonen en rekke strategier og handlingsplaner på ulike diskrimineringsgrunnlag, herunder også en handlingsplan mot rasisme. Handlingsplanen oppfordrer til mer effektiv etterlevelse av EU-lovgivning, særlig direktivet om "likestilling av personer uavhengig av etnisk bakgrunn" ([Council directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin](#)), og oppfordrer EUs medlemsland til å vedta nasjonale handlingsplaner innen 2022 for å motvirke rasisme og for å adressere individbaserte og strukturelle former for rasisme. Videre legger Europakommisjonen opp til å styrke arbeidet på området, herunder styrking av likestillingsorganer (*Equality Bodies*).

Handlingsplan mot rasisme (2020-25), policydebatt

Likestilling og ikke-diskriminering har vært et prioritert område for det spanske formannskapet. I november arrangerte Spania høynivåkonferansen "Antirasisme i EU, personer fra afrikansk opphav" i samarbeid med Europakommisjonen, EUs direktorat for grunnleggende rettigheter (FRA) og EØS-midlene (EEA and Norway Grants). Under arbeids- og sosialministermøtet (EPSCO) i slutten av november 2023, fremhevet den spanske ministeren at konferansen hadde bred deltakelse fra sivilt samfunn, eksperter og myndigheter. Konferansen fokuserte på strukturell diskriminering og behovet for mer systematisk datainnsamling ble fremhevet.

Under EPSCO la det spanske formannskapet opp til en debatt om rasisme og etnisk diskriminering. I [bakgrunnsnotatet](#) det spanske formannskapet distribuerte i forkant av EPSCO, vises det til medlemslandenes forpliktelser på området, til nyere data på forekomsten av rasisme, og dagens kontekst. Det vises blant annet til en rapport nylig publisert av *Fundamental Rights Agency* (FRA), "[Being Black in the EU](#)". FRAs undersøkelser viser en økning av opplevd diskriminering de siste fem årene (fra 39% ved forrige undersøkelse til 45% i dag). Eksempelvis har halvparten av respondentene (58%) som har blitt stoppet av politiet opplevd at dette var rasistisk motivert. Undersøkelsen viser også at 31% av personer med afrikansk bakgrunn har opplevd diskriminering når de forsøker å finne bopel.

Debatten i EPSCO var sentrert rundt tre spørsmål, hvor medlemslandene ble bedt om å spille inn:

1. Hvordan kan vi anerkjenne og vurdere den strukturelle rasismen i våre respektive land?
2. Hvordan kan vi blir mer effektive i å bekjempe ulovlig etnisk profilering på nasjonalt nivå?
3. Hvordan kan vi best adressere strukturell rasisme og ulovlig etnisk profilering i nasjonal antirasisme lovgivning og/eller nasjonale handlingsplaner mot rasisme?

Under møtet viste Spanias minister til formannskapets arbeid. Europakommissær for likestilling Helena Dalli viste til den foruroligende situasjonen i Europa når det gjelder rasisme og at denne øker. Hun viste til Europakommisjonens tiltak de siste årene, og at Europakommisjonen kommer til å legge frem en statusrapport på oppfølgingen av handlingsplanen og status i EUs medlemsland i 2024. Hun oppfordret medlemslandene som ikke allerede hadde gjort det om å etablere nasjonale handlingsplaner mot rasisme.

Under innspillrunden anerkjente medlemslandenes ministre at rasisme eksisterer i EU og at mer må gjøres. Flere viste til at diskriminering og rasisme må bekjempes for å sikre menneskerettigheter i Europa. Det var ulike fokus i de ulike landenes innlegg på hvilket diskrimineringsgrunnlag som ble fremhevet (religion, hudfarge, Rom, m.fl.). Noen av innleggende handlet om behovet for å integrere migranter. Generelt fremhevet de fleste at det er behov for tiltak på både nasjonalt og EU-nivå. Flere

ministre trakk også frem behovet for systematisk data- og statistikkinnsamling for å vite omfanget av rasisme og diskriminering i EU og dermed få et så godt beslutningsgrunnlag som mulig og. Dalli anerkjente avslutningsvis at fremskritt er gjort i EUs medlemsland og roste Spania for å ha satt rasisme høyt på dagsordenen under sitt formannskap.

Hatytringer

Fundamental Rights Agency (FRA), EUs institusjon for grunnleggende rettigheter, publiserte i slutten av november **rapport om hatefulle ytringer** på nett og utfordringer for menneskerettigheter og diskriminering – særlig kvinner, personer med mørkere hudfarge, jøder, og Rom. Rapporten kan leses og lastes ned [her](#).

I begynnelsen av desember la Europakommisjonen sammen med Rådet og Europaparlamentet frem en **uttalelse** om hatefulle ytringer og hatkriminalitet for å motvirke dette. Les mer [her](#).

Muslimhat

FRA (Fundamental Rights Agency), EUs institusjon for grunnleggende rettigheter, oppdaterte i november 2023 sin database på muslimhat. [Databasen](#) samler domfellelser (internasjonale, europeiske og nasjonale saker), rapporter, forskning, og statistikk fra EUs medlemsland i tillegg til Albania, Serbia og Nord-Makedonia. Klikk [her](#) for mer informasjon.

Antisemittisme

FRA (Fundamental Rights Agency), EUs institusjon for grunnleggende rettigheter, publiserte en [rapport](#) i begynnelsen av november med oversikt over antisemittiske hendelser i 2022.

5.3. Likestillingsorganer

Europakommisjonens arbeidsprogram for 2022 la opp til å foreslå tiltak for å styrke likestillingsbyråers rolle og uavhengighet. Dette er ett av tiltakene under målsettingen om å «bygge en likestilt union» i Den europeiske søylen for sosiale rettigheter. Saken omtales dessuten i den europeiske handlingsplanen mot rasisme, det strategiske rammeverket for likestilling av romfolk 2020-2025 og likestillingsstrategien for LHBTIQ-personer 2020-2025. Frem til nå har likestillingsorganenes oppsett, finansiering og virkemåte i stor grad vært opp til EU-medlemslandene selv. Dette har ført til at likestillingsorganene har hatt svært ulik innflytelse, uavhengighet og effektivitet noe som har ført til at EU-borgere og ofre for diskriminering har fått ulik grad av beskyttelse og oppfølging i de ulike EU-medlemslandene.

For å bøte på de overnevnte utfordringene har Europakommisjonen lagt frem to direktivforslag om standarder for likestillingsorganer: (1) Proposal for a Council Directive on standards for equality bodies, og (2) Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on standards for equality bodies in the field of equal treatment and equal opportunities between women and men in matters of employment and occupation.

I midten av desember 2023 kom Rådet og Europaparlamentet til politisk enighet om direktivet som regulerer likestillingsorganers myndighet ved kjønnsdiskriminering på arbeidsplassen (hjemlet i Art. 157 TFEU). Den politiske enigheten må fremdeles gjennom en formell juridisk språkvask og formelt besluttes i Rådet og Europaparlamentet før den endelige direktivteksten publiseres i EU-tidene. Den politiske enigheten sikrer at likestillingsorganer skal få økt myndighet for å motvirke diskriminering i arbeidslivet. Det vil være et krav om at likestillingsorganer er uavhengige av ekstern påvirkning. De skal sikres tilstrekkelige ressurser (menneskelige, økonomiske og kompetanse). Det vil bli stilt krav til

offentlige myndigheter om at likestillingsorganer skal konsulteres i diskriminerings spørsmål. Videre legges det opp til tvisteløsningsmekanismer innenfor gjeldende nasjonal lovgivning og praksis. Pressemeldingen til Rådet kan leses [her](#). Pressemeldingen til Europaparlamentet kan leses [her](#).

5.4. Vold mot kvinner og i nære relasjoner

Det uformelle likestillingsministermøtet fant sted 24. november i Pamplona med tema vold mot kvinner. Møtet tok for seg tre hovedtemaer: datainnsamling, behovet for spesialiserte tjenestetilbud, og nye former for vold. Tre utfordringer ble identifisert: 1) behovet for datainnsamling som viser ulike former for vold, 2) behovet for spesialisert oppfølging, og 3) eldre og nye former for vold må ses på særskilt; nye former for vold inkluderer cybervold. Europakommisær Dalli viste til innlemmelsen av Istanbulkonvensjonen i EU og det pågående arbeidet med å forhandle frem et direktiv om vold mot kvinner. I likhet med EPSCO-møtet i oktober oppfordret hun igjen til å sikre at voldtekt blir inkludert i direktivet og oppfordret på det sterkeste om snarlig å komme til enighet om utestående spørsmål i forhandlingene. Informasjon fra konferanser holdt under det spanske formannskapet finnes [her](#).

5.4.1 Direktiv om vold mot kvinner og i nære relasjoner

Europakommisjonen la 8. mars 2022 fram [forslag](#) til regler for å bekjempe vold mot kvinner og barn, og i nære relasjoner. Hovedformålet med lovforslaget er å få slutt på kjønnsbasert vold i EU gjennom å kriminalisere og sanksjonere de mest vanlige lovbruddene (seksuelle overgrep av kvinner og barn, samt datakriminalitet) og sikre et minimumsnivå av beskyttelse mot denne type vold i hele EU, uavhengig av om volden utøves online eller offline. Beskyttelse av ofre og deres rettsvern står sentralt i forslaget, i tillegg til forebygging, koordinering og samarbeid på tvers av medlemsstatene. Forslaget bygger på Europakommisjonens likestillingsstrategi. I juni ble Rådet enige om sitt forhandlingsmandat og i midten av juli ble Europaparlamentet enige om sitt forhandlingsmandat. Direktivet forhandles per tiden av EU-institusjonene. Det er knyttet særlig kontroverser til om voldtekt skal omfattes av direktivet eller ei.

5.4.2 Ratifisering av Istanbulkonvensjonen

1. oktober 2023 trådte (deler av) Istanbulkonvensjonen i kraft i EU.

I den europeiske likestillingsstrategien mellom kvinner og menn 2020-2025 gjentar Europakommisjonen tidligere budskap om at den vil prioritere arbeidet for å få EU til å tiltre Europarådets konvensjon om forebygging og bekjemping av vold mot kvinner (Istanbulkonvensjonen), som er det første folkerettslig bindende regelverket mot vold mot kvinner. Land som signerer konvensjonen, forplikter seg blant annet til å kriminalisere kjønnsbasert vold og trakassering. Dette gjelder både på nett og utenfor. Selv om alle EUs medlemsland har signert konvensjonen, har ikke alle ratifisert den herunder Bulgaria, Litauen, Slovakia, Tsjekkia og Ungarn. I høst åpnet Latvia for å ratifisere Istanbulkonvensjonen.

EU kunne ratifisere deler av Istanbulkonvensjonen som union med Rådets kvalifiserte flertall (opnådd i februar 2023) innenfor områder hvor EU har eksklusiv kompetanse, og noen områder av justissamarbeid, asyl og non-refoulement. Det krevde også samtykke fra Europaparlamentet, noe Rådet fikk i mai 2023. Europaparlamentet stemte ja (med overveldende flertall) over to rådsbeslutninger om EU-tiltredelse til deler av Istanbulkonvensjonen (institusjoner & administrasjon, og deler av det som går på juridisk samarbeid). Rådet klarte dermed å omgå det som lenge har vært en hindring – nemlig at ikke alle EUs medlemsland har ratifisert konvensjonen.

5.5. LHBTI+

Seksuell orientering er inkludert som **diskrimineringsgrunnlag** i EUs lovverk (men dette skjedde først i 1999 i Treaty of Amsterdam, nå i artikkel 19 i TFEU). Videre har EU en egen strategi for LHBTI-rettigheter (for perioden 2020-2025). Utover EU-lovverket har flere EU-medlemmer ratifisert en rekke internasjonale konvensjoner og avtaler på menneskerettigheter. Sett under ett fremstår EU som en union med noen av verdens mest omfattende ikke-diskrimineringslovverk. Likevel er det begrensninger knyttet til formell beskyttelse mot diskriminering på grunn av seksuell orientering hvor sosial beskyttelse («social protection»), helseomsorg, utdanning, eller tilgang til produkter og tjenester ikke er omfattet. Dette gjør LHBT+ -personer mer utsatt. I tillegg er det noen områder som er utenfor EUs såkalte kompetanseområde som giftemål eller familiestatus; det er EU-medlemslandenes råderett. Her er det stor variasjon i ulike medlemslands lovverk og grad av beskyttelse av LHBT+-personer. Dette får blant annet konsekvenser for LHBT+-personers fri bevegelse i EU i tilfeller hvor EU-medlemsland ikke anerkjenner likekjønnede ekteskap eller adopterte barn.

Det spanske formannskapet arrangerte i begynnelsen av juli en høynivåkonferanse om LHBTI+-rettigheter i Europa. Under konferansen la Spania frem [Declaration of ministers responsible for LGBTIQ policies of EU member states in 'advancing LGBTIQ rights in Europe](#), undertegnet av 16 av EUs medlemsland (per juli 2023).

Europakommisjonen har satt i gang en **midtveisgjennomgang** av EUs strategi for LHBTI+ og ba i høst (slutten av august til midten av september) om innspill, som kan leses [her](#).

5.6. Personer med nedsatt funksjonsevne

Høsten 2023 ble det lagt frem to lovforslag, omtalt under.

Europaparlamentets komité for kvinners rettigheter og likestilling og komitéen for arbeids- og sosialsaker hadde en felles **høring** om skadelige skikker rettet mot kvinner og jenter med nedsatt funksjonsevne i EU i slutten av november 2023. Opptaket av høringen kan ses [her](#).

(6. desember) publiserte Europakommisjonen [retningslinjer](#) til for **beste praksis** for å tilrettelegge for at personer med nedsatt funksjonsevne kan stemme ved **valg**. Dette er omtalt som en målsetting i EUs strategi for personer med nedsatt funksjonsevne og ble lagt frem i går som ledd i en større pakke Europakommisjonen la frem i går for å styrke [borgerrettighetene](#) til EU-borgere på tvers av EU. Retningslinjene omtaler blant annet lover og regler (det juridiske rammeverket), konkrete forslag til universell utforming og eksempler.

5.6.1 Kort for personer med nedsatt funksjonsevne (EU disability card & parking card)

6. september 2023 la Europakommisjonen frem forslag om et direktiv for å etablere et kort for personer med nedsatt funksjonsevne, samt et eget EU-parkeringskort for personer med nedsatt funksjonsevne. Formålet med kortene er bl.a. å gi personer med nedsatt funksjonsevne adgang til tjenester, aktiviteter eller fasiliteter under korttidsopphold i et annet medlemsland (under tre

måneder), og å sikre ensartede og gjensidig anerkjente kort på tvers av medlemslandene i EU. Det kan bemerkes at direktivet ikke omfatter sosiale ytelser eller arbeidsmarkedstiltak.

Innad i EU finnes det per i dag ingen gjensidig anerkjennelse av status for nedsatt funksjonsevne. Dette kan medføre utfordringer for personer med nedsatt funksjonsevne som reiser mellom EU medlemsland. EU Disability Card er omtalt i [EUs strategi for personer med nedsatt funksjonsevne \(2021-2030\)](#). Denne inngår som ledd i EUs union for likhet (*Union of Equality*).

27.november ble arbeids- og sosialministrene enige om Rådets felles forhandlingsposisjon (*general approach*). Rådet foreslår noen endringer sammenlignet med Europakommisjonens opprinnelige forslag. Pressemeldingen med kort oppsummering av beslutningen og lenke til Rådets posisjon kan leses [her](#). Tyskland la ved en uttalelse til den generelle innstillingen som kan leses [her](#). De tar til orde for at braille (blindeskrift) også skal være et krav til parkeringskort, i tråd med eksisterende tysk lov og praksis. De håper at forhandlingene med Europaparlamentet kan ta hensyn til dette.

Europaparlamentets komité for arbeids- og sosialsaker og komité for transport behandler lovforslaget. Det er ventet at Europaparlamentets forslag til posisjon legges frem i januar. Deretter skal denne stemmes over i plenum før EU-institusjonene kan forhandle frem det endelige direktivet.

5.6.2 EU Disability Card for tredjelandsborgere

I november la Europakommisjonen frem et forslag for å utvide det europeiske kortet for personer med nedsatt funksjonsevne til å gjelde for tredjelandsborgere. Forslaget kan leses [her](#). Danmarks regjering har skrevet et sammendrag av forslaget med foreløpige synspunkter («grund- og nærhetsnotat») som kan leses [her](#).